

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра «Психології» (№ 704)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

Максим ЖИДКО

(підпис)

(ім'я та прізвище)

« 28 » серпня 2025 р.

СИЛАБУС ОBOB'ЯЗKОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Еволюційна психологія

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: С4 «Психологія»

(код та найменування спеціальності)

Освітня програма: Психологія

(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна, дистанційна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Силабус введено в дію з 1.09.2025 року

Харків – 2025 р.

Розробник: Яковенко О. К. канд. психол. наук, доц.
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри психології
(№ 704)

Протокол № 1 від « 28 » серпня 2025 р.

Завідувач кафедри канд. психол. наук, доц
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Юрій ГУЛИЙ
(ім'я та прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти: Маргарита СТАРОДУБЦЕВА

(підпис)

(ім'я та прізвище)

1. Загальна інформація про викладача

Яковенко Олена Костянтинівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри 704.

З 2008 року викладає в університеті наступні дисципліни:

- еволюційна психологія;
- психодіагностика;
- експериментальна психологія;
- основи неврології та психіатрії

Напрями наукових досліджень: сімейна та вікова психологія

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна – 1 семестр.

Обсяг дисципліни:

4,5 кредити ЄКТС (135 годин), у тому числі аудиторних – 64 годин, самостійної роботи здобувачів – 71 годин.

Форми здобуття освіти

Денна, дистанційна

Дисципліна – обов'язкова.

Види навчальної діяльності – лекції, семінарські заняття, самостійна робота здобувача.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

Мова викладання – українська.

Необхідні обов'язкові попередні дисципліни (пререквізити) – загальна психологія, біологія, антропологія

Необхідні обов'язкові супутні дисципліни (кореквізити) – диференційна психологія, вікова психологія, анатомія та фізіологія ЦНС

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета

Формування компетенцій, які спрямовані на засвоєння методологічних основ еволюційної психології, стратегій та методів перевірки гіпотез в еволюційної психології, основних результатах, отриманих в еволюційній психології.

Після опанування дисципліни здобувач набуде наступні **компетентності**:

1. Здатність застосовувати знання з еволюційної психології у практичних ситуаціях.

2. Знання та розуміння предметної області еволюційної психології.
 3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями з еволюційної психології.
 5. Здатність бути критичним і самокритичним.
 6. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом еволюційної психології.
 7. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
 8. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
- Очікується що після опанування програми здобувач буде в змозі досягти таких результатів навчання:

А) Знання

1. Володіти концептуальними знаннями в галузі еволюційної психології та бути здатним їх застосовувати до професійної діяльності.
2. Володіти категоріально-понятійним апаратом еволюційної психології

Б) Уміння

1. Вміти здійснювати пошук, опрацювання та аналіз інформації з різних джерел із використанням сучасних інформаційних технологій.
2. Вміти формулювати думку логічно, лоступно, дискутувати, обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки.
3. Вміти використовувати теоретичні знання щодо закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті вирішення практичних завдань пов'язаних з управлінською діяльністю керівника.

В) Комунікація

1. Емпатійно взаємодіяти, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові особливості.

Г) Автономія та відповідальність

1. Демонструвати відповідальне ставлення до професійного самовдосканалення та саморозвитку; здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності.
2. Проявляти соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

4. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Основи еволюційної психології

Тема 1. Вступ до еволюційної психології

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Визначення, завдання та історія розвитку еволюційної психології. Основні положення еволюційної теорії Чарлза Дарвіна. Сучасні уявлення про течію еволюційного процесу. Роль природного та статевого відбору в еволюційній теорії. Поведінка як еволюційна функція. Еволюційна психологія та споріднені дисципліни: соціобіологія, етологія, порівняльна психологія, зоопсихологія. Поширені непорозуміння щодо еволюційної теорії. Методи еволюційної психології. Стратегії перевірки гіпотез у еволюційній психології.

- *Семінарське заняття: «Теорії еволюції»*

Тема 2. Основи антропогенезу. Сучасні уявлення про походження людини

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Семінарські заняття: «Сучасні теорії походження людини».*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Розвиток уявлень про антропогенез. Поява і еволюція гомінід. "Походження людини і статевий добір» Ч. Дарвіна. Сучасні уявлення про еволюційне древо людей.

Тема 3. Основні чинники еволюції людини

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Семінарське заняття: «Особистість та управлінська діяльність».*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Гомінідна тріада: прямоходіння, високорозвинений мозок та кисть, пристосована для використання та виготовлення знарядь праці. Розвиток мозку як основний чинник еволюції людини. Гіпотези розвитку мозку: гіпотеза статевого добору, гіпотеза соціального інтелекту, гіпотеза культурного драйву.

Тема 4. Психіки та її еволюція

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Семінарське заняття: «Структура психіки, етапи еволюції».*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Виникнення та еволюції психіки. Критерії психічного. Виникнення свідомості людини. Загальна характеристика психічної діяльності тварин. Інстинктивна поведінка як основа життєдіяльності тварин. Імпринтинг. Навчання та елементарне мислення у тварин.

Модульний контроль 1

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*
- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*
Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 2. Прикладна еволюційна психологія

Тема 5. Умови виживання / життя як чинники формування поведінки.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Семінарські заняття: «Чинники, що впливають на еволюційні процеси в поведінці сучасної людини».*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Жорсткі умови середовища (нестача харчових ресурсів, наявність отруйних рослин і тварин, наявність хижаків, несприятливий клімат і тощо) як чинник формування особливих форм поведінки людини. Сучасні умови життя в розвинених країнах і сформовані в процесі еволюції психологічні механізми.

Тема 6. Сім'я і родинні стосунки з точки зору еволюційної психології.

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Семінарські заняття: «Значення інституту сім'ї з точки зору еволюційної психології».*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Еволюційний пояснення появи інституту сім'ї. Критерії вибору статевого партнера. Стратегії утворення пар (короткочасні і довготривалі стосунки). Охорона партнера і ревності. Теорія батьківських інвестицій. Теорія конфлікту батьків і дітей. Порядок народження і відносини між сиблінгами. Родинні зв'язки.

Тема 7. Еволюційні основи соціальних відносин

- *Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.*
- *Семінарське заняття: «Соціальні відносини з точки зору еволюційної психології».*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Ієрархії домінування і підпорядкування у світі людей і тварин. Лідерство з погляду еволюційної теорії. Статус, престиж та соціальне домінування. Біохімія статусу і значення настрою (серотонін, тестостерон). Еволюційні корені стресу. Кооперація. Еволюція співчуття. Агресія і війни. Еволюційні корені гордості і сорому. Конфлікт між статями.

Тема 8. Мова людей і комунікації у світі тварин

- *Форма занять: лекція, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Комунікації у тварин і мова людини. Мова і мовлення у людини. Моделюючі ознаки людської мови. Етапність розвитку мови у людини. Дослідження здатності тварин до символізації за допомогою лабораторних тестів. Здатність до символізації у приматів. Здібності до символізації у птахів. Навчання тварин мовам-посередникам.

Тема 9. Еволюційна теорія і особистість

- *Форма занять: лекція, самостійна робота.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Філогенез і онтогенез особистості. «Соціальні знання» і життя в суспільстві.

Психічне здоров'я. Особистість і аномальне поведінка (психіатричні діагнози).

Адаптивне значення рис особистості.

Тема 10. Еволюційна психологія в контексті інших психологічних наук

Форма занять: лекція, самостійна робота.

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Включення еволюційно-психологічного ракурсу в дослідження когнітивної, соціальної, клінічної психології, психології розвитку і психології особистості.

Можливості застосування результатів еволюційно психологічних досліджень в практиці.

Обмеження еволюційної психології. Можливості еволюційної психології для пояснення індивідуальних відмінностей.

Модульний контроль 2

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

5. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

6. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні.

7. Методи контролю

Поточний контроль (теоретичне опитування й розв'язання практичних завдань), модульний контроль (контрольні роботи за розділами курсу) та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
<i>Змістовний модуль 1</i>			
Робота на семінарському занятті	0...2	6	0...11
Виконання завдань до семінарських занять	0...3	4 завдання	0...9 (максимальна кількість балів за цим показником)
Колоквіум 1	0 ... 6	1	0 ... 6
Модульний контроль	0...16	1	0...16
<i>Змістовний модуль 2</i>			
Робота на семінарському занятті	0...2	7	0...10 (максимальна кількість балів за цим показником)
Виконання завдань до семінарських занять	0...3	1 завдання	0...3 (максимальна кількість балів за цим показником)
Колоквіум	0 ... 21	1	0 ... 25
Модульний контроль 2	0...20	1	0...20
За семестр			0...100

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка для екзамену, курсового проекту (роботи), практики
90-100	відмінно
75-89	добре
60-74	задовільно
01-59	незадовільно з можливістю повторного складання

Іспит проводиться у вигляді тестування. Тест складається з 16 питань відкритого типу (за правильну відповідь на одне питання здобувач отримує 5 балів) та 10 питань відкритого типу (максимальна кількість балів за відповідь на одне питання – 1).

Під час складання семестрового іспиту здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Задовільно (60-74). Своєчасно, без помилок принципового характеру, здати всі завдання до семінарських занять. При виконанні модульних контрольних робіт, без принципових помилок, виконано не менш ніж 50 % від загальної кількості питань. Знати зміст основних понять навчальної

дисципліни. Вміти за зразком наводити приклади втілення теоретичних знань в практичну площину при виконанні практичних завдань. Вміти за допомогою викладача (додаткові, уточнюючі запитання, допомога у формулюванні думки та т. ін.) розв'язувати задачі прикладного характеру.

Добре (75-89). Своєчасно здати без принципових помилок всі завдання до семінарських занять. При виконанні модульних контрольних робіт без помилок виконано не менш ніж 75 % від загальної кількості питань. Досконало знати зміст основних понять навчальної дисципліни. Вміти самостійно наводити приклади втілення теоретичних знань в практичну площину при виконанні практичних завдань. Вміти логічно, обґрунтовано пояснювати наявність зв'язку між ними (припустимі несуттєві помилки, які студент самостійно виправляє після додаткового уточнення з боку викладача). Вміти без суттєвої допомоги викладача розв'язувати задачі прикладного характеру.

Відмінно (90-100). Своєчасно здати без жодної помилки всі завдання до семінарських занять. При виконанні модульних контрольних робіт без принципових помилок виконано не менш ніж 95 % від загальної кількості питань. Досконально знати теоретичний матеріал навчальної дисципліни та вміти застосовувати його при розв'язанні практичних завдань. Відповіді теоретично обґрунтовані, логічні, є дотримання культури мови.

9. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у Положенні про академічну доброчесність.

10. Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

Навчальний посібник, який видано в Університеті знаходяться за посиланням:

1. Научитель О. Д. Психология управления в понятиях, иллюстрациях, комментариях / О. Д. Научитель, Ю. И. Гулий, А. В. Коцар. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2016. – 104 с.

<https://library.khai.edu/catalog?mode=DocBibRecord&docid=510470715>

2. Сторінка дисципліни знаходиться за посиланням:

<https://mentor.khai.edu/enrol/index.php?id=2348>

НМК з дисципліни

1. Плани лекцій
2. Плани семінарських занять з дисципліни «Еволюційна психологія» та методичні вказівки щодо самостійної підготовки студентів до них.
3. Підручники, навчальні посібники.
4. Питання до контрольних заходів.
5. Каталоги інформаційних ресурсів
6. Матеріали для здобувачів дистанційної форми навчання

11. Рекомендована література

Базова

1. Бісікало О. В. Концептуальні основи моделювання образного мислення людини / О. В. Бісікало. – Вінниця, РВВ ВДАУ, 2008. – 163 с
2. Вегнер, Д.М. Кращий трюк розуму: Як ми відчуваємо свідому волю. *Тенденції когнітивних наук*, 7(2), 65—69.
3. Копець Л. Класичні експерименти в психології : Навч. посібник / Л. Копець. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 283 с. 18. Корольчук М. С. Історія психології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, П. П. Криворучко. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 248 с.
4. Роменець В. А. Історія психології XIX – початку XX століття : Навч. посіб. / В. А. Роменець. – К. : Вища школа, 1995. – 614 с.

Додаткова

1. Деннетт, Д. *Небезпечна ідея Дарвіна: Еволюція і смисли життя*. Нью-Йорк, Нью-Йорк: Саймон і Шустер; Тообу, J., & Космідес, Л. (1992).
2. Маркус, Г.Р., Китаяма, С., Хайман Р.Дж. (1996). Культура і «основні» психологічні принципи. В., Хіггінс і А.В.Круглянський (ред.), *Соціальна психологія: Довідник основних принципів* (стор. 857—913). Нью-Йорк, Нью-Йорк: Гілфорд Прес.
3. Месуді, А. Як культурна еволюційна теорія може інформувати соціальну психологію і навпаки. *Психологічний огляд*, 116(4), 929—952
4. Психологічні основи культури. У JH Barkow & L. Cosmides (ред.) *адаптований розум: Еволюційна психологія і покоління культури* (стор. 666). Нью-Йорк, Нью-Йорк: Oxford University Press.
5. Ян, Y.-J., Чіу, С.-Y (2009). Картографування структури та динаміки психологічних знань: Сорок років цитувань журналу АПА (1970—2009). *Огляд загальної психології*, 13(4), 349—356.

12. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Університету http://library.khai.edu/library/page_lib.php
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського - nbuv.gov.ua